

Industriforum 1987

Med forbehold om endringer
SPERRET til 17. mars 1987
kl 0915

Gro Harlem Brundtland

INDUSTRIVEKST SOM NASJONALT OVERORDNET MÅL FREM MOT ÅR 2000

Norge har store muligheter. Også i dagens vanskelige situasjon for økonomi og næringsliv har vi grunn til å se med optimisme på fremtiden. For vårt land er det en styrke og en trygghet at vi har rike ressurser, grunnfestede demokratiske og kulturelle verdier og et utviklet nasjonalt samhold og fellesskap.

Vi må ikke la dagens problemer skygge for mulighetene. Vi står i virkeligheten overfor den inspirerende oppgaven det er å gjøre det gode enda bedre - å utforme en næringspolitikk som utløser krefter og ressurser, og som gir nye muligheter og en trygg framtid også etter år 2000.

Ofte får vi inntrykk av at interesseorganisasjoner, partier, grupper og miljøer plasserer seg på hvert sitt ståsted og beskriver virkeligheten og mulighetene út fra sin egen innfallsvinkel, og at helhetssynet mangler. Noe er det i det. Men samtidig vet vi at det også er grunnlag for samlende innsats og en politikk som peker framover.

Fellesprosjektet mellom Landsorganisasjonen og Industriforbundet er en utmerket illustrasjon av at vi som nasjon har mye av felles interesse å bygge videre på. Det er perspektiv over samarbeidet når de to organisasjonene - som av mange blir oppfattet som motpoler - legger fram felles dokumenter som både angir mål og retningslinjer for virkemidlene i industripolitikken. Det er ikke ofte vi mottar så interessante og nyttige dokumenter - og med et så bredt samfunnsperspektiv. Kanskje er resultatet blitt så interessant nettopp fordi det er

utarbeidet av mennesker fra ulike miljøer og med forskjellige erfaringer og utgangspunkt. Kanskje illustrerer dette også noe av styrken i det norske samfunnet.

Norge er et av de rikeste land i verden. På grunnlag av oljeinntektene har vi dessuten gjennom de siste par 10-årene hatt en raskere vekst og en større standardforbedring enn de fleste andre land. Likevel er det mange oppgaver vi ikke løser slik vi ønsker. Innenfor det offentlige møter vi stadig felter der vi burde kunne gjøre mer, innenfor helse- og sosialsektoren, forskning og undervisning, osv. Mye kan og må oppnås med bedre effektivitet. Her er mulighetene på langt nær utnyttet. Men både den aktuelle økonomiske situasjonen og de mer langsiktige perspektiver som er trukket opp i fellesprosjektet mellom LO og Industriforbundet, illustrerer klart at velferdspolitikken må bygges på et styrket produksjonsgrunnlag. Det har vært et grunnleggende trekk ved utbyggingen av vårt velferdssamfunn at sosiale reformer har hatt dekning i økt verdiskaping.

Vi har nå opplevet at ikke bare oljeinntektene svikter, men at det også er stagnasjon i mange av de næringene som skal gi grunnlaget for levestandard og balanse i utenriksøkonomien. Samtidig har forbruket økt sterkere enn noen gang før. Vi har de siste par årene innrettet oss slik at verdien av det vi bruker er langt større enn verdien av det vi produserer. Underskuddene i utenriksøkonomien er store. De gjenspeiler både fallet i oljeinntektene og den grunnleggende ubalanse i norsk fastlandsøkonomi som har utviklet seg de siste årene.

Det er for risikabelt å basere politikken på at framtidige oljeinntekter alene kan løse problemene. Det er faktisk bare halvparten av svekkelsen i utenriksøkonomien som kan tilskrives fallet i oljeprisene, resten skyldes ubalansen i norsk fastlandsøkonomi. Det må være helt klart at ingen regjering kan sitte passiv og la økonomien utvikle seg i en så alvorlig retning. Derfor må vi gjøre noe med gapet mellom det vi bruker og det vi produserer.

Det mest maktpåliggende innen næringspolitikken i dag, er derfor å fortsette oppryddingen i norsk økonomi. Uten en slik opprydding vil vår økonomiske handlefrihet bli undergravd og sette oss i en tvangssituasjon som kan bli en alvorlig trussel mot både sysselsetting og velferd. Skal vi unngå å komme i en slik situasjon, må vi også legge grunnlaget for en sterkere vekst i industrien.

Det økonomiske opplegget for 1987 er stramt og det må vi innstille oss på at også de kommende budsjetter blir. Det er nødvendig å dempe forbruket for å rydde plass til vekst i de konkurranseutsatte næringene.

Situasjonen er nå nesten den motsatte av hva den var da vi oppdaget vår oljeformue. Da var problemstillingen å frigjøre arbeidskraft fra konkurranseutsatt sektor og overføre den til skjermet sektor for å tilfredsstille den økte etterspørsel som bruken av oljeinntektene medførte. Men de siste årene har arbeidskraft og kapital i altfor stor grad vært trukket til skjermede sektorer. Nå består derfor vår meget krevende utfordring i å få overført ressurser fra skjermet til konkurranseutsatt sektor. Det må gjøres mer attraktivt og lønnsomt å produsere i Norge framfor å importere.

En slik omstilling betyr ikke at all produksjonsøkning skal komme i industrien. Også i andre bransjer ligger mulighetene vel til rette for å konkurrere med utlandet i tiden framover. Jeg tror vi kan komme til å oppleve den sterkeste veksten nettopp i andre konkurranseutsatte bransjer, som f.eks. havbruk og internasjonal tjenesteyting og i turistnæringen.

På kort sikt er det ingen vei utenom en stram politikk. Men tilstrammingspolitikk alene er perspektivløs. Hovedstrategien må være å styrke produksjonsgrunnlaget for velferdspolitikken. Vi må få mer effektiv produksjon i hele næringslivet ved å holde høye og mer effektive investeringer, utvide menneskenes kunnskaper, styrke forskningen og innføre ny teknikk og bedre organisering av arbeidet. Også den offentlige sektor er en viktig del av grunnlaget for et styrket konkurranseutsatt næringsliv. Så det er

mange og gode grunner for en god, effektiv og målrettet offentlig virksomhet.

Næringslivets rammebetingelser har også å gjøre med vårt skoleverk - fra førskole til høyskole, med transport- og veinett og teletjenester - men det gjelder også helsestell og kulturpolitikk - alt som bidrar til å skape et levende samfunn med muligheter for livsutfoldelse og trivsel. Det gjelder også distriktspolitikken. Heller ikke næringslivet er tjent med for sterke konsentrasjoner.

I debatten om offentlige utgifter er dette et perspektiv som må være med.

Det grunnleggende mål for næringspolitikken er å sikre det økonomiske grunnlaget for vår velferd. Næringspolitikken skal bidra til full ressursutnyttelse og sysselsetting, rasjonell fordeling av ressurser mellom næringer og sektorer, og til at produksjon og distribusjon av varer og tjenester skjer på en effektiv måte. Politikken overfor næringslivet skal også bidra til en rettferdig inntektsfordeling, en balansert geografisk utvikling, og sikre en forsvarlig hensyntagen til menneske og miljø.

Med den sterke ubalansen i utenriksøkonomien, er det en meget krevende oppgave å rette opp situasjonen. Skal vi lykkes må alle parter og alle samfunnsgrupper være med å ta et felles løft. Det har ingen mening å snakke om at enkelte samfunnsgrupper eller sektorer må bære hele byrden ved innstramningene, eller ta hele ansvaret for å skape ny vekst. Alle parter må yte sitt.

Det gjelder også den aktive og perspektivrike delen av innsatsen for å rette opp økonomien; nemlig innsatsen for styrket vekst i konkurranseutsatt virksomhet. Et felles løft fra alle arbeidstaker- og arbeidsgivergrupper i årene framover er viktig.

Det gjelder bl.a. arbeidet med å bedre produktiviteten i vårt næringsliv og i offentlig forvaltning. Produktivitetsveksten i Norge har vært svak, og lavere enn i mange av de land vi

konkurrerer med. Dette er også et av de sentrale temaer i det felles dokumentet som LO og Industriforbundet har lagt fram, og der de to organisasjonene har satt i gang et prosjekt som har til hensikt å overføre erfaringene fra gode bedrifter til resten av industrien og næringslivet.

Det er også nødvendig å få pris- og kostnadsveksten i Norge ned på det samme nivå som hos våre handelspartnere. Slik det var vanlig det meste av etterkrigstiden - helt fram til 1980-årene. Også her vil bedre produktivitetsutvikling kunne gi et godt bidrag.

Regjeringen har lagt stor vekt på å få til et samarbeid med partene i arbeidslivet både om begrensninger i inntektsutviklingen og om en bedret produktivitetsutvikling. Det er helt avgjørende om vi skal makte å opprettholde sysselsettingen. Vårt utsatte næringsliv arbeider i konkurranse med bedrifter i land som velger å bruke arbeidsledighet som virkemiddel for å holde kostnadsutviklingen i tømme. Fordi vi ikke vil slå inn på denne linjen, må vi bruke andre metoder for at vårt næringsliv ikke stadig får en sterkere kostnadsutvikling enn andre land.

Regjeringens inntektspolitiske opplegg for i år er basert på at Norge er i en økonomisk situasjon, som gjør at årets inntektsoppgjør ikke kan gjennomføres etter tradisjonelt mønster.

Opplegget forutsetter en klar demping av lønns- og inntektsutviklingen på alle områder, og at det ikke legges til grunn vanlige betrakningsmåter for blant annet etterslep.

Vi ser det som et meget viktig bidrag at LO og N.A.F. allerede er blitt enige om at det ikke skal gis tillegg ved det sentrale oppgjøret i år. Denne avtalen og det vedtak om oppgjøret som LO's representantskap har fattet, er konstruktive bidrag til å løse våre alvorlige pris- og kostnadsproblemer, og er i samsvar med den stramme linjen Regjeringen har lagt opp til. Det er oppløftende at også AF har sluttet seg til denne linjen.

Det er etter Regjeringens syn nå viktig at andre grupper følger mønsteret som her er lagt. Det vil gi oss de beste muligheter for at vi i løpet av neste år kommer ned på det nivå våre handelspartnere har i sin prisutvikling. Det vil blant annet innebære at overhenget både i priser og inntekter blir lavt ved inngangen til 1988.

Kravet om moderasjon må da stilles til alle grupper. Etter Regjeringens syn må utgangspunktet være at 1987 er et inntektspolitisk unntaksår.

Det blir ikke i 1987 likhet på den tradisjonelle måten. Et opplegg hvor hver gruppe skulle garanteres det tall som måtte antydes for en gjennomsnittlig inntektsvekst ville uvegerlig føre til at inntektsveksten samlet sett blir for stor.

Moderasjonskravet må også gjelde grupper i mindre organiserte områder som enkeltvis får hele sin lønnsvekst fastlagt på sin lokale arbeidsplass. Tilsvarene må gjelde alle inntektstyper som aksjeutbytte, honorarer, provisjoner m.v. Det er viktig - slik det står i fellesdokumentet fra LO og Industriforbundet - at lønnsmoderasjon møtes med økte investeringer.

Det er behov for sterke organisasjoner i vårt arbeidsliv, organisasjoner som har innflytelse, men som også må ta ansvar. Vi vil derfor gjøre det vi kan for at organisasjonene ikke skal tape på sin ansvarlighet og vilje til samfunnssolidaritet.

Regjeringens appell om lønnsmoderasjon og styrket produktivitetsvekst retter seg selvsagt ikke bare til den konkurranseutsatte sektor av næringslivet. Det er like viktig for vår konkurranseevne at kostnadsutviklingen dempes og produktiviteten økes i primærnæringer, i de tjenesteytende næringer, i transport, i banker, i forsikringsselskaper og innen hele den offentlige sektor. Jeg understreker derfor igjen at det som trengs er et felles løft for å bedre landets økonomi. Derfor er også LO/Industriforbundets felles initiativ så positivt.

I et lite samfunn som vårt er utviklingen av et konkurransedyktig næringsliv et felles ansvar for myndigheter, organisasjoner og bedrifter. Samtidig må det være en fornuftig arbeidsdeling og ansvarsdeling mellom myndighetene og næringslivet for å restrukturere økonomien og sikre vekst og sysselsetting. Vi vil trekke opp rammebetingelser som avspeiler viktige mål for samfunnsutviklingen, mens det må bli næringslivets ansvar å tilstrebe en effektiv og lønnsom produksjon innenfor disse rammebetingelsene.

Næringslivet og den enkelte bedrift må selv analysere sin situasjon og planlegge sin fremtid. Den må definere konkrete mål innenfor områder som effektivisering, råvareforedling, produkt-, prosess- og kvalitetsutvikling. Bedriftenes nære kontakt med markedene gir disse en bedre informasjon enn myndighetene om alternative utviklingsmuligheter.

Skal vi komme oss ut av krisesituasjonen i norsk økonomi, stiller det også krav til industriens evne til fornyelse og omstilling. I Norge finnes mindre enn 30 prosent av de sysselsatte i industrien i vekstbransjene. Vår andel av sysselsatte i slike næringer som kjennetegnes av internasjonal overkapasitet er mer enn dobbelt så høy som de tilsvarende i Japan og USA.

Norsk industri er med andre ord stor på de områdene der vekstmulighetene er små, og liten innenfor områder der vekstmulighetene er store.

Det er en myte at verden omkring oss lar de frie krefter råde - og tar sjansen på et godt resultat. Mange land har en langt mer gjennomtenkt og offensiv industristrategi med bevisst innsats på områder hvor de ønsker å gjøre seg gjeldende. De fleste land satser milliarder på å erobre vårt og andre lands markeder.

Overskudd i næringslivet er nødvendig for å finansiere nye investeringer og muliggjøre omstilling til mere lønnsom produksjon. Ikke minst har næringslivets eget overskudd tradisjonelt vært en

viktig faktor for å styrke bedriftenes egenkapital og dermed deres evne til å stå imot når etterspørselen svikter. Av disse grunner vil det ikke være riktig med noen vesentlig generell heving av de skattene som utlignes på næringslivet.

Likevel vil jeg her og nå ikke se bort fra at det som et ledd i en innstrammingspolitikk, kan bli nødvendig også å se på de skatter som faller på næringslivet. En økning i skattebyrden bør ikke ensidig legges på lønnstakerne. Sett i internasjonal sammenheng er dessuten næringsbeskatningen i Norge særdeles moderat, bl.a. på grunn av meget liberale avskrivnings- og avsetningsregler. Noen går til og med så langt som å karakterisere Norge som et "skatteparadis" når det gjelder skattenivået for næringslivet.

Men uavhengig av skattenivået for næringslivet, vil det bli helt nødvendig å vurdere selve skattesystemet. Det reformarbeid av personskattene som vi nå er midt oppe i, er i virkeligheten et viktig bidrag også i næringspolitikken. Et hovedpunkt i reformen er at det skal bli mer lønnsomt å spare og mindre lønnsomt å låne til personlig forbruk. Det betyr at mer kapital vil stå til rådighet for investerigner i bedriftene, og at reformen bidrar til lavere rentekostnader enn ellers.

Behovet for reformer er minst like stort når det gjelder bedriftsbeskatningen som i personbeskatningen. Også bedriftsbeskatningen har betydelige fordelingsvirkninger og stor betydning for ressursbruk og investeringsbeslutninger i næringslivet. De grunnleggende svakhetene i bedriftsbeskatningen er langt på vei av samme karakter som i personbeskatningen. Vi har formelt meget høye skattesatser. Men med omfattende fradragsordninger og avsetningsordninger, kan mange næringsdrivende langt på vei unngå skatt selv om den reelle inntekten er meget høy. Systemet fører ikke bare til en urimelig fordeling av skattebyrdene, men også til samfunnsmessig ufornuftig ressursbruk, og til at det gjøres lite lønnsomme investeringer sett fra et samfunnsmessig synspunkt. Dette må vi gjøre noe med. Norge har ingen grunn til å slå seg til ro med så svake resultater av et meget høyt investeringsnivå sett i en internasjonal sammenheng. Siktemålet også med dette

reformarbeidet, må være å få regler som bidrar til en mer fornuftig bruk av våre ressurser, og som samtidig gir en mer rettferdig fordeling av skattebyrdene, og tetter igjen huller overfor nullskatteyttere. Også på dette området vil Regjeringen sette i gang et reformarbeid med stor kraft.

Både et nytt skattesystem og en mer effektiv næringspolitikk er viktig for å øke produktiviteten og avkastningen av investeringene. Men vi må også se på nye muligheter. Driftstiden er en annen faktor av stor betydning for avkastningen på investeringene.

Dette spørsmålet blir stadig mer aktuelt etter hvert som arbeidstiden går ned. Når arbeidstiden gradvis forkortes, blir den tradisjonelle sammenkoblingen mellom den enkeltes arbeidstid og bedriftenes driftstid og åpningstid stadig mer kostbar.

Selv i næringer som vi tradisjonelt regner som lite kapitalintensive, ligger det stadig mer kapital bak hver arbeidsplass. Mulighetene for å øke verdiskapningen og derved levestandarden for befolkningen vil avhenge av at man får større avkastninger av investeringene enn tidligere. Det ligger altså en offensiv mulighet på dette området. Det vil her være mulig å oppnå bedre resultater, både for arbeidstakernes valgfrihet og muligheter for arbeid, omsorg og fritid, og for samfunnsøkonomiske og bedriftsøkonomiske totalinteresser.

I utformingen av en industristrategi er også oljepolitikken viktig. De langsiktige utfordringer kan kort skisseres på følgende måte:

- Vi må prøve å finne mer olje. Utsiktene til dette er gode. Finner vi ikke mer, vil imidlertid oljealderen begynne å ebbe ut tidlig i neste århundre.
- Vi må selge mer gass. Gassressursene er store, men markedsutsliktene setter begrensninger. I dag består drøyt 60 prosent av vår petroleumsproduksjon av olje og snaut 40 prosent av gass. For våre påviste reserver har vi det

motsatte forhold. For å nå målet om et utvidet gassalg, må vi derfor utvide våre markedsmuligheter for salg av mer norsk gass.

- Vi må satse på en teknologisk utvikling som sikrer at vi kan utnytte petroleumsressursene på en økonomisk og miljømessig forsvarlig måte. Mye tyder på at mulighetene for kostnadsreduksjoner i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel er betydelige. De allerede foretatte endringer i beskatningsreglene og et omfattende FOU-arbeid er av stor betydning for de resultater som kan oppnås.

Den senere tids lave oljepriser har også ført til en dramatisk reduksjon i statens inntekter. Skulle for eksempel prisen bli liggende på 15 USD pr fat, vil de årlig påløpte skatter og avgifter fra og med 1987 være redusert til under 1/5 av 1985-nivået.

Konfrontert med de mange fundamentale usikkerhetsmomenter vi står overfor - ikke minst pga oljeprisfallet og markedsutsliktene framover år, har Regjeringen funnet det riktig å gi et bredt bilde av situasjonen for vår oljevirksomhet på mellomlang sikt. Om få uker vil det bli lagt fram en Stortingsmelding der det vil bli redegjort for ulike tiltak som er aktuelle for å møte den situasjonen vi står overfor.

Til tross for store utfordringer og enkelte problemer, vil jeg understreke at både myndighetene og industrien har grunn til å ha et rimelig optimistisk syn på petroleumsvirksomhetens framtid på norsk sokkel. Med dette mener jeg å antyde at vi i de nærmeste årene bare vil se slutten på et første kapittel av det norske oljeeventyret.

Næringspolitikken er ikke bare et spørsmål om å øke enhver produksjon som er bedriftsøkonomisk lønnsom. De gevinster produksjonen gir, må veies opp mot eventuelle uheldige konsekvenser for miljøet i og utenfor den enkelte bedrift. Vi har et hensyn å ta for å unngå forurensning av naturen, og slike hensyn må også bli en del av en samlet næringspolitikk. Jeg

husker godt fra min tid som miljøvernminister de sterke protestene som kom fra nærings- og industrihold da vi i 70-årene påla helt nødvendige restriksjoner på bedriftenes utslipp av miljøskadelige stoffer.

Jeg tror vi i ettertid kan si at det var lite hold i mange av de argumentene industrien benyttet den gangen. Dermed ser jeg ikke at restriksjonene vi innførte var kostnadsfrie for næringslivet. Men kostnadene og omstillingsproblemene var ikke så store som enkelte fremstilte det. Dertil var miljøgevinstene betydelige. Det ser vi klart når vi sammenligner med de alvorlige miljøproblemene de strir med i andre europeiske land. Disse landene vil i fremtiden være tvunget til å innføre mere restriktive tiltak på forurensning fra sin egen industri. Siden vi allerede har gjennomført slike tiltak, har vi ikke bare et rener miljø, vi har også investert i et mulig konkurransefortrinn.

I kjølvannet av det internasjonale økonomiske tilbakeslaget i 1970-årene, har det vært en omfattende debatt om hvordan den økonomiske politikken bør utformes for å skape vekst og utvikling. De som internasjonalt har vært på offensiven i denne debatten, er de som har hevdet at stagnasjonen i mange land skyldes en for stor offentlig sektor, for høye skatter, for omfattende velferdsordninger, for små lønnsforskjeller og for sterk fagbevegelse.

Vi ser nå at denne oppfatningen begynner å slå sprekker, også i konservative kretser. Virkeligheten er i ferd med å gjøre opprør mot teorien.

Bladet Economist hadde for vel en uke siden en stor artikkel om svensk økonomi, basert på en omfattende analyse som det amerikanske Brookings-instituttet har utarbeidet. Den slår grundig hull på disse tradisjonelle mytene. Den river grunnlaget vekk under påstandene om at en godt utbygd velferdsstat og høye skatter skaper stivhet og svekker omstillingsevnen. Tvertimot konkluderes det med at svensk næringsliv har tilpasset seg skiftende internasjonale påkjenninger like godt som japansk og

amerikansk næringsliv. Forklaringen som gis er at det avgjørende spørsmålet i denne sammenheng ikke er selve størrelsen på den offentlige sektor, men hvilken form den tar. Det sentrale er at mange offentlige tiltak har oppmuntret og stimulert økonomisk vekst, og har bidratt til at markedene fungerer bedre.

Dette er lærdommer vi må dra full nytte av i hele bredden av vår næringspolitikk framover. Det er her den store og inspirerende utfordringen ligger.